

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС „ШКОЛА ВІЛЬНОГО РОЗВИТКУ” – ПЕРША НА СЛОБОЖАНЩИНІ ВАЛЬДОРФСЬКА ШКОЛА

Навчально-виховний комплекс „Школа вільного розвитку”, до складу якого входять дитячий садок загального розвитку та середня загальноосвітня школа 1-3 ступенів, є першим у м. Харкові та на всій Слобожанщині навчальним закладом, який спрямовує свою діяльність на принципи вальдорфської педагогіки.

За 85-річну історію (перша вальдорфська школа була створена в Німеччині в 1919 році) вальдорфська педагогіка виросла в широкий міжнародний культурно-освітній рух, який охоплює понад 50 країн світу, де на вальдорфських засадах сьогодні працюють приблизно 1000 шкіл і 1500 дитячих садків. Це свідчить про те, що за вальдорфською педагогікою стоїть загальнолюдський культурний імпульс, актуальний саме для сучасності.

В останні 20-25 років у розвинених країнах світу, де суспільна думка поставила педагогічні питання в центр соціальних проблем, кількість вальдорфських шкіл невинно зростає, оскільки вальдорфська школа на практиці реалізує цілі й ідеали гуманістичного виховання.

Саме тому в 2000 році ЮНЕСКО визнало вальдорфську школу *школою XXI століття*.

Вальдорфська школа – життєвий простір дитини. Часто стверджують, що специфіка вальдорфських шкіл полягає в уроках мистецтва та праці, а також у таких особливостях, як спільні заняття рукоділлям і ремеслами для хлопчиків і дівчат, або в тому, що хлопчики вчаться прядінню, ткацтву чи шиттю. Це однобічний погляд на проблему.

Мова йде про цілісний розвиток людини - її мислення, культури почуттів і емоцій, вольової активності, соціальної мобільності. Саме тому у вальдорфській школі *глибокі та міцні знання* мають таку ж цінність, як і творчість, здібності, індивідуальне розуміння, цілісне пізнання, самостійність, ініціативність тощо.

Мистецтво як мова серця у вальдорфській школі не лише навчальний предмет, а принцип виховання. Більш того, життям у мистецтві - у гармонії

кольорів, мелодій, форм, рухів, ритмів - можна назвати навчання у вальдорфській школі. Малювання, живопис, ліплення, співи, гра на музичних інструментах, участь у хорах, оркестрах, драматичних постановках – усе це живе з дитиною з 1-го до 12-го класу. Багаторічні заняття мистецтвом не тільки розвивають багату палітру почуттів, але є дієвим процесом пізнання світу, виховують волю, сприяють розвитку моральних і соціальних якостей.

При художньому викладанні можна пробудити в дитині відчуття краси математичних істин, сили фізичних і хімічних законів. Через радість прекрасного пробуджується також устремління переробити потворне, наприклад, відробляти виконання музичної п'єси доти, поки вона не зазвучить насправді прекрасно. Або, не жалкуючи зусиль, тривалий час займатися геометричними побудовами, щоб у кінцевому результаті отримати досконале креслення.

Ручна праця і ремесла (в'язання, вишивання, виготовлення іграшок, предметів побуту, квітникарство, садівництво, будівництво, гончарство, обробка дереву, металу тощо) не лише пробуджують активність дитини, формують практичні навички в багатьох галузях людської діяльності, але й ефективно впливають на розвиток активності мислення, виховують відчуття стилю, гарного смаку, терпіння, старанність, дають упевненість у собі.

Чим ще вальдорфська педагогіка відрізняється від традиційної школи? Відзначимо лише деякі моменти:

- класний учитель спільно з учителями-предметниками супроводжує учнів протягом перших восьми років. Це створює довіру і сталість взаємин педагог-дитина, дозволяє вчителю добре вивчити своїх учнів. Завдяки цьому вчитель може, зокрема, подавати навчальний матеріал відповідно до темпераментів школярів. Підхід, на якому педагог будує свої стосунки з дітьми різних темпераментів, можна позначити заповіддю давньогрецьких лікарів: „подібне лікується подібним”. Тобто з учнями, наприклад, холеричного темпераменту вчитель веде себе як холерик, з меланхоліками – як меланхолік і т.д. При цьому педагог демонструє учням найкращі вияви їхнього темпераменту і одночасно шляхи подолання негативних рис особистості, пов'язаних з однобічностями темпераменту, що сприяє вирівнюванню,

згладжуванню сплесків темпераменту й в цілому гармонізації душевного життя дитини;

- основні предмети викладаються методом „епох” – циклами „поринання”, приблизно місячними, що ритмізує навчання, а отже, сприяє індивідуальному просуванню дитини в навчальному матеріалі (як індивідуально дихає кожна людина, так же індивідуально вона сприймає все, що пов’язано з ритмом);

- відхід від формального використання традиційних підручників: „епохальні” зошити учнів є своєрідними підручниками, створеними дитиною самостійно;

- відмова від оцінювання досягнень учнів у балах, щоб бути справедливими щодо індивідуального розвитку дитини: адже один і той же бал „дістається” кожному учню витратою абсолютно різних сил. Стан успіхів дитини детально описується в особистій характеристиці, що видається наприкінці кожного навчального року.

Історія виникнення харківської вальдорфської школи. В Україні вальдорфські заклади почали з’являтися на початку 90-х років. Шлях до події відкриття першої вальдорфської школи в Харкові, що розпочинався з читання ксерокопійованих, часто самвидавницьких тестів з вальдорфської педагогіки, з перших вступних семінарів через глибокий аналіз і співставлення зі світовою та вітчизняною педагогікою, через спроби в окремих шкільних класах ввести викладання за вальдорфськими методиками, подібний до багатьох біографій інших вальдорфських ініціатив, що виникли в Україні в пострадянський час.

Так само, як усі українські вальдорфські педагоги, вчителі та вихователі „Школи вільного розвитку”, вчилися й вчаться справжньому, а не декларованому самоврядуванню – колегіальному управлінню школою, тобто спільно обговорюють і приймають рішення з усіх педагогічних і господарчих питань шкільного життя.

„Школа вільного розвитку”, як й інші подібні заклади в Україні, ініціює та проводить різні заходи міського, республіканського, міжнародного рівнів (семінари, конференції тощо).

Педагоги також намагаються не залишати батьків у педагогічній пасивності, залучаючи їх до активної участі в житті школи, в її гуртках живопису або музики,

рукоділья чи ремесел, театральних виставах, роботах на кухні та під час будівництва або ремонту, а також у її календарних святах, ярмарках, виставках, що складають кульмінацію шкільних буднів.

Проте історія розвитку вальдорфської педагогіки в Харкові має свої особливості, які відмічають вальдорфські фахівці як в Україні, так і за кордоном.

Однією з таких особливостей є те, що харківський вальдорфський рух виник з антропософських ініціатив. Ще в 1992 році з метою розвитку фундаментальних і прикладних аспектів духовнонаукового людинопізнання (антропософії) в Харкові була заснована міська громадська організація „Центр антропософських ініціатив”. Творцем антропософії Рудольфом Штайнером – видатним європейським мислителем, філософом, ученим, педагогом – на початку ХХ сторіччя було закладено духовний фундамент і внесено нові плідні імпульси в різні галузі людського життя та знання: філософію, соціологію, психологію, педагогіку (вальдорфську школу), природничі науки, медицину, фармацевтику, мистецтво, архітектуру, сільське господарство тощо.

Продовжуючи традиції антропософського руху в Україні та Росії початку ХХ століття, пов'язаного з іменами видатних митців української та російської культур (А.Білого, М.Волошина, В.Кандинського, Л.Курбаса, Г.Нарбута, П.Тичини, М.Чехова та ін.), громадське об'єднання з самого початку його створення одним з пріоритетів своєї діяльності визначило розвиток і втілення в освітню вітчизняну практику концепції вільного вальдорфського виховання й навчання.

Найважливішою ланкою впровадження ідей вальдорфської педагогіки стала підготовка вальдорфських учителів. Спільними зусиллями українських вальдорфських ініціатив у 1995 році під егідою Міжнародної асоціації вальдорфських шкіл був створений навчальний заклад, по закінченні якого педагоги отримують диплом міжнародного зразка, що надає право викладати у вальдорфських школах. Перші п'ять таких дипломів педагоги Харкова отримали в 1998 році, що й стало основною передумовою відкриття „Школи вільного розвитку”.

Ще однією характерною особливістю харківської вальдорфської ініціативи є тісна взаємодія з університетською освітою та наукою, співпраця з ХНУ ім. В.Каразіна, НТУ „ХПІ”, а також ХДПУ ім. Г.Сковороди.

Достатньо сказати, що більшість педагогів школи – це випускники педагогічного університету, а зараз серед них – аспіранти або співшукачі кафедри педагогіки цього навчального закладу. Директор школи – професор педагогічного університету, автор першої в країнах СНД монографії, першої докторської дисертації з вальдорфської педагогіки.

Завдяки науково-дослідній роботі педагогів школи закладено науково-педагогічні основи розвитку вальдорфської педагогіки на вітчизняному терені. Це дає змогу всім, хто вступає на складний шлях вальдорфського педагога або організатора вальдорфської ініціативи відчувати твердий ґрунт під ногами, рухатися не навпомацки, а маючи ясні орієнтири в контексті української культури і державності.

Проте на сьогодні власний український досвід вальдорфської педагогіки є поки ще незначним і потребує подальшого опрацювання в педагогічно-виховних закладах країни.

З огляду на це без перебільшення історичною можна визнати подію шостого травня 2001 року, коли міністр освіти і науки Василь Кремень підписав наказ „Про проведення узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня „Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні (2001-2014 роки)”. Одним з базових закладів експерименту визначено „Школу вільного розвитку”.

Підписання цього документу означає визнання вальдорфської педагогіки державою, хоча й поки ще як експеримент. Але ще кілька років тому для вітчизняних прихильників вальдорфської школи таке виглядало як нездійснена мрія, беручи до уваги те, що чимало українських педагогів (серед яких – добре всім відомі імена) висловлювали скептичні зауваження щодо використання ідей вальдорфської педагогіки в національній школі.

Цей дуже важливий документ є підґрунтям для роботи вальдорфських закладів в Україні, створює простір для подальшого розвитку українських вальдорфських

шкіл. З іншого боку, науково-педагогічні дослідження в рамках цього експерименту матимуть значення і можуть вплинути на розвиток освіти України, адже багаторічний досвід роботи вальдорфських шкіл у всьому світі підтверджує життєздатність вальдорфських ідей, спроможність вальдорфських педагогічних технологій забезпечити дійсно вільний розвиток особистості.

О.М.Іонова - завідувач кафедри природничо-математичних
дисциплін ХДПУ імені Г.Сковороди,
доктор педагогічних наук, професор,
директор НВК „Школа вільного розвитку”